

פרק ד.

הנצחת בקיעת הירדן לדורות

פרק זה יש ללמד בביאור המלים בלבד. בגלל הצורך בהספק בכמות, יש עניינים שהכרחי לעבור עליהם בקריאה בעיון קל בלבד.

גם בלימוד כזה יש להקפיד מאד לצרף הסברים לעניינים העיקריים, כדי שלימוד דברי הנביאים ישמש גם לחינוך הדעת וההשקפה.

להלן נקודות אחדות כאלו.

פסוק ב. רואים כאן הקפדה שכל שבט ישתתף בהקמת המצבה לזיכרון בקיעת הירדן. החלוקה לשבטים וישיבת השבטים באזורים נפרדים היתה חובה אז וגם לדורות (כי בה תלויה מצוות היובל). ביטולם של השבטים בעמים פרימיטיביים לפנים, וגם היום באפריקה ועוד, היא הישג לאחדות העם. לא כן בעם ישראל, בה חלוקה זו קודש היא. כל שבט צריך לפתח זהו סגולותיו המיוחדות, עד שיהיה כמעט כעם בפני עצמו במסגרת הכללית של עם ה', כמו שנאמר בנבואת יחזקאל מז, יג [בני ארצות הברית יבינו הסדר זה יותר מבני כל ארץ אחרת, נוכח משטר המדינות הנפרדות והממשלה הפדרלית].

המלים: "איש אחד, איש אחד משבט" נזכרים פעמיים (פסוק ב ופסוק ד), להזהיר, כי דבר זה לעיכוב הוא, ככה ולא אחרת, כל שבט ושבט לעצמו.

פסוק ו. "כי ישאלון בניכם מחר וגו' מה האבנים האלה" (פסוק ו) בהשוואה ל"והיה כי יאמרו אליכם בניכם" (שמות יב, כו) "והיה כי ישאלך בנך מחר וגו' מה זאת" (שמות יג, יד) ועוד. הצייווי על כך נאמר פעמיים, פעם לנציגי השבטים שהרימו את האבנים (פסוק ה) ופעם לעם בכלל (פסוק כא), יש להשוות את שני הפסוקים ולמצוא את החידוש שבהם, בסגנון אשר נכרתו מימי הירדן (ז) ביבשה עבר ישראל (כב) בפסוק כב יש גם השוואה לקריעת ים סוף. הנס והאבנים היו גם לצורך הגויים.

פסוק ז. "והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד עולם". אילו זכו ישראל לשבת על אדמתם בשלווה היו אבנים אלו קיימות ונשמרות עד היום. בימי הבית השני עוד קיימות היו אבנים אלו (סוטה לד א). אפשר ועוד יתגלו גם בימינו.

פסוק יט. "והעם עלו מן הירדן" - תאריך בקיעת הירדן.

פרק ה, פסוק א. הפסוק הראשון מפרק ה הוא פרשה נפרדת, שיכולה להצטרף לפרק ד ומתאימה לו יותר מאשר לפרק ד. (כידוע, ספק רב מי סידר את החלוקה לפרקים ויש מקומות שהחלוקה נראית כלא מתאימה. אמנם כאן יש טעם חשוב לצרף פסוק זה לפרשת מילת בני ישראל).

לפסוק זה יש להדגיש את העובדה כי למרות שנמס לב הכנענים ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל, אין בדעתם לקבל את התנאים של בני ישראל הנזכרים לעיל שהיו מונעים את המלחמה. הם פיתו את עצמם שיוכלו להתגבר.

פרק ה פסוקים א-יב

זריזות בקיום מצוות

המחנך: לעיל בפרק א, בין הציוויים הראשונים שנאמרו ליהושע, נאמר הציווי: "רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה אשר צוך משה עבדי" (א, ז). יהושע צריך היה ליצור בארץ משטר של קיום מצוות בשלמות. דרושים היו לזה מאמצים רבים, שלא יירתעו מהקשיים השונים, שלא יבהלו מן המכשולים הרבים העומדים למי שרוצה לחיות חיי תורה בעולם של עובדי אלילים. גם היום רחוק הוא אורח החיים של התורה מאורח החיים של אומות העולם, אף כי הם קיבלו דברים רבים מתורת ישראל. לדוגמא: לפנים לא ידעו הגויים מה זה לעשות יום אחד בשבוע כיום מנוחה. פילוסוף רומי לעג לישראל שהם עצלנים ומתבטלים ממלאכה יום תמים בשבוע. כל בני האדם מושפעים מדעת הקהל ומה שהוא לא מקובל על הסביבה. - קשה לקיים, כמו שהוא עם שמירת שבת כהלכתה גם היום. בכל זאת, היום לפחות מובן לכל איש, שאין זו עצלות להפסיק את העבודה יום אחד בשבוע, כי כל הגויים גם מפסיקים את העבודה במקצת. וככה גם בעניינים אחרים.

אין ספק כי יהושע קיים את הציווי ועשה כל מה שאפשר כדי לחזק את לימוד התורה ושמירת המצוות, כמו שעשה משה רבנו לפניו.

בפרק שלפנינו נאמר על קיום שלוש מצוות. בבקשה לעיין ולומר לי, במה נבדלו מצוות אלה משאר המצוות שאת אלו אפשר היה לקיים רק עתה.

ראשית כל, מה הן המצוות?

תלמיד אחד: מצוות מילה ומצוות חג הפסח.

תלמיד שני: אבל אלו מצוות שצריכים היו לקיימם במשך כל הזמן.

המחנך: ראשית כל, יש כאן עוד מצווה הקשורה עם ארץ ישראל דווקא, מצווה שאי אפשר היה לקיימה בחוץ לארץ ("מצווה התלויה בארץ"). מי שלמד ספר ויקרא אולי זוכר מה שם מצווה זו.

תלמיד: הקרבת העומר.

המחנך: נכון. את העומר מקריבים רק בארץ. זו היתה הפעם הראשונה שבני ישראל יכלו להקריב את העומר ומיד קיימו מצווה זו. גם את שתי המצוות האחרות לא יכלו

לקיים עד עתה ומיד כאשר היתה אפשרות כזאת מיהרו לקיימה, כי חרדים מאד היו לקיום כל המצוות.

תלמיד: למה הם לא יכלו למול במדבר?

המחנך: בימינו אין המילה דבר קשה. יש סכינים חריפים ואמצעי ריפוי, ולמרות זאת, גם היום יש מקרים שדוחים את המילה, אם יש חשש שעל ידה תהיה סכנה לחיי הילד. בני ישראל בלכתם במדבר נוכחו לדעת כי אויר המדבר מזיק לנימולים. היו כנראה גם ילדים שמתו וחששו כי זה נגרם מחמת המילה. מאז נזהרו מאד במילה ורובם לא נימולו, אבל עתה כאשר יצאו מגבול המדבר ונכנסו למזג אויר רגיל, מיהרו למול את כולם בבת אחת, כדי לקיים מצוות מילה וגם כדי שיוכלו להקריב את הפסח, שערלים אסורים בו.

וכן הקריבו את מנחת העומר, מצווה שקיימו מאז ברוב עם ובשמחה.

על קיום שאר המצוות לא היה צורך לכתוב, כי מאז שניתנה תורה לישראל, אף כי היו גם חוטאים, קיימו את התורה בשלמות.

וכאן אני רוצה לבחון את הבקיאות שלכם בספר בראשית. שימו לב: אמרנו כי עתה לא נימולו בגלל הסכנה. האם לא היתה גם עתה סכנה למול? מאיזה עניין בספר בראשית אפשר ללמוד זאת?

הערה: אם לא תתקבל תשובה, יסתייע המחנך בשאלות קלות יותר, כגון: איזה אנשים נהרגו בזמן שהיו חלשים מפני המילה? אם כן, האם לא היתה עתה סכנה? מה יקרה אם כאשר יהיו בני ישראל חלשים מן המילה יבואו הכנענים להילחם בהם?

תלמיד: אנשי שכם שנימולו, כדי להתחבר לבית יעקב הוכו בנקל על ידי בני יעקב בהיותם חלשים מחמת המילה (בראשית כד, כה).

המחנך: נכון מאד. אם כן, איך בני ישראל לא פחדו למול עתה, כאשר הם היו מוקפים שונאים מסביב?

תלמיד: כנראה הם היו בטוחים כי העמים לא יתקיפו אותם, כי "לא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל", כמו שנאמר בפסוק א.

המחנך: נכון מאד. בכל זאת, אילו לא היו להוטים כל כך לקיום המצוות יכולים היו למצוא היתר לעצמם לדחות גם עתה את המילה בגלל הסכנה, אבל הם לא עשו כן, כי לא רצו להישאר ערלים בארץ וביקשו מאד לקיים את מצוות הפסח כהלכתה בארץ הקדושה, לכן נימולו ושום סכנה לא היתה להם.

פרק ה נושא שני. פסוקים יג-טו

מלאך לעזרת ישראל

המחנך: יש בעולם יותר דברים נסתרים מאשר גלויים. אבל בדרך כלל אין אנו עוסקים בנסתרות האלו. קל מאד לטעות בדברים נסתרים (באנגלית קוראים לזה "מיסטיקס"), כי אין שום אפשרות לבדוק אותם. לכן, יסוד היהדות היא התורה הגלויה הניתנת להבנת האדם. הספרים העוסקים בנסתרות מיועדים ליחידים בלבד.

בכל זאת, יש בתנ"ך מעט דברים שהם שייכים כולם לתורת הנסתר. הם נכתבו בספר כדי שנדע שקיימים דברים כאלו.

ככה הוא עם הפסוקים יג-טו שבסוף פרק ה. ישנם פסוקים דומים בספר בראשית לב, כד-ל. האם אתם זוכרים מה הוא העניין. אם לא, קחו ספר בראשית ועיינו בו.

תלמיד: מדובר שם על המלאך שנאבק עם יעקב.

המחנך: נכון, זה מאד דומה. הפרשה היא והפרשה הזו שתיהן עוסקות בנסתרות ובעניינים חשובים מאד. שם נאמר על מלאך המגן על עשו וכאן על מלאך המגן על ישראל.

תלמיד: מה זה מלאך?

המחנך: הפירוש הפשוט של המלה מלאך, הוא שליח. לפעמים נקראים בשם זה גם שליחים חשובים מבני אדם, אבל בעיקר, זהו שם לשליח עליון של ה' שבא לסייע לנו בענייני הטבע של עולמנו. בכניסתנו הביתה בליל שבת אנו אומרים: "שלום עליכם מלאכי השרת", כי בשבת נשלחים שלוחים עליונים כאלה לבתים שבהם שומרים שבת לקדש את האנשים. לכל העמים בעולם יש מלאכים כאלו. אין המלאכים יכולים לעשות דבר מעצמם אם ה' לא חפץ שיעשו. הם רק שלוחים. שליח כזה נשלח עתה ללכת לפני יהושע לסייע לו במלחמות. מי שלמד יפה פרשת משפטים בספר שמות עד סופה, צריך לזכור משהו בעניין מלאך מסוג זה.

תלמיד: אנו למדנו זמן רב פרשת משפטים ועסקנו בכל הדינים הכתובים שם. את סוף הפרשה רק קראנו מבלי הסבר כמעט.

המחנך: כן, זה רגיל אצל רבים בעניינים שונים ובפרט בעניין נסתר כזה של מלאכים. עיינו בבית בפרשה זו, שמות כג, כ ואנו נמשיך בזה מחר.

למחרת, המחנך שואל: מה למדתם בפרשה זו?

תלמיד: משה רבינו לא רצה שמלאך ילך לפני ישראל. הוא ביקש שדווקא ה' ילך לפניו.

המחנך: נכון. זה הרבה יותר טוב אם ה' הולך לפני ישראל והוא מסייע להם. משה רבינו הרגיש כי הוא יכול לבקש שה' ילך לפני ישראל ולא רצה במלאך, אבל יהושע ידע כי

לא יוכל לשנות זאת ונפל על פניו לפני המלאך ושאל: מה יש לו לומר. (וראה רש"י לפסוק זה).

אין הכתוב ממשיך לכתוב על עניין נסתר זה.

ניבים מיוחדים בפרק זה

א. "ולא היה בם עוד רוח" (ה, א).

ב. "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם" (ה, ט).

ג. "עתה באתי" (ה, יד). חשיבות ניב זה היא מיוחדת. הוא שגור במקרים רבים בפי תלמידי חכמים. יש להסביר יפה יפה לתלמידים את האמור בגמרא (מגילה ג א) בקשר לזה. כאמור, משה התפלל שה' בעצמו ילך בראש ישראל ולא מלאך ובקשתו נתקבלה מחמת זכויותיו. כך נמשך הדבר גם לאחר מות משה, עד זמן קצר לפני המלחמה עם יריחו. בגלל הטרדות השונות לא היה לעם פנאי ללמוד, אף כי במפורש הוזהרו: "והגית בו יומם ולילה" (לעיל א, ח). יום זה מתאים היה לשינוי ההנהגה, שעמדה להשתנות בכל אופן, כי לא הצליח משה בתפילתו אלא לימיו. אבל הזנחה בלימוד התורה גרמה להחיש את השינוי וזה שאמר המלאך: עתה באתי - על חטא ביטול תורה, כי גם במלחמה אין להתבטל מלימוד תורה.

פרק ו.

כלי נשק רוחניים

הערה: הדיון בעניינים הרוחניים של פרשת כיבוש יריחו ייעשה לאחר לימוד יסודי של הפרק בפירוש המלים ופירוש העניין, כפי שיתעורר הצורך על ידי שאלות התלמידים. הנושא האמור לעיל יפותח לאחר שתוכן העניין יהיה ברור בהחלט.

המחנך: אני חפץ לדעת מה הדבר שעשה עליכם את הרושם הגדול ביותר, בפרשה זו?

תלמיד אחד: אני לא הבנתי במה מדובר כאן. אני אפילו לא יודע מה לשאול בעניין זה. הכל כל כך לא מובן.

תלמיד שני: אם ה' רצה להפיל את חומות יריחו לפני בני ישראל, לשם מה זקוקים היו להקפות?

תלמיד שלישי: זה פרק מאוד יפה. אני נזכרתי בתקיעת שופר בראש השנה.

המחנך: באחד השיעורים הקודמים הזכרנו שיש דברים נגלים ונסתרים. יש דברים שנראים נגלים ואינם אלא נסתרים. אחד הדברים האלו הוא תקיעת השופר, בזמן המתאים. בשעה מתאימה זו יש לקול השופר כוח עליון. בראש השנה הוא מין שפה נסתרת שבה אנו מדברים